ધર્મ શું કહે ?

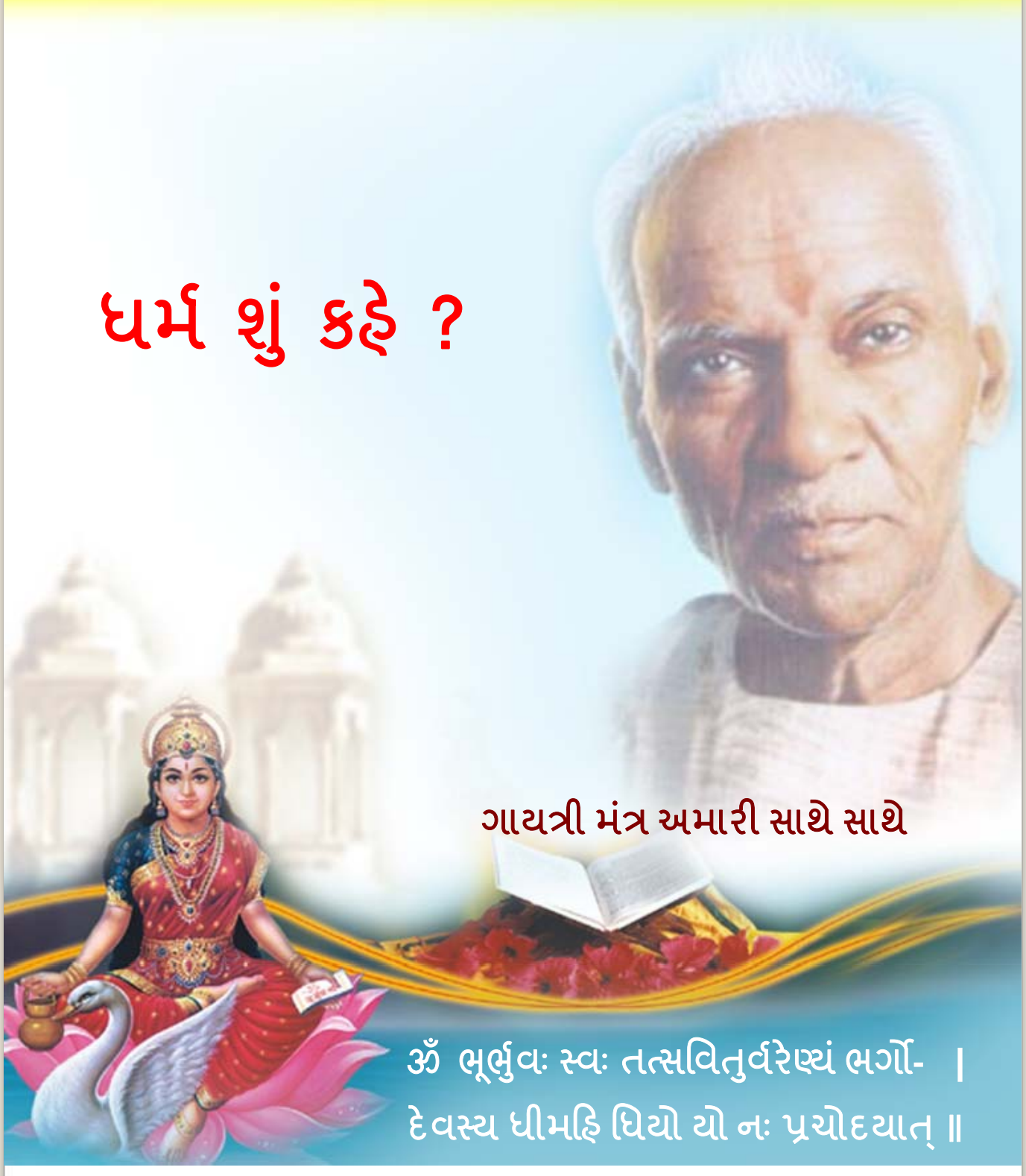

અખિલ વિશ્વ ગાયત્રી પરિવાર http://awgp.org

http://rushichintan.com

ધર્મ શું કહે ?

દેવીઓ અને ભાઈઓ,

દૃશ્યમાન જગતમાં રહેલી પ્રત્યેક વસ્તુને પોતાનો કોઈ ને કોઈ ગુણધર્મ હોય છે. આ ગુણધર્મને આધારે કોઈ વસ્તુની ઉપયોગિતા અંકાય છે. પૃથ્વીનો ધર્મ છે ઉત્પાદકતા તો પાણીનો ધર્મ છે શીતળતા. અગ્નિમાં પ્રખરતા જોવા મળે છે તો વાયુમાં વ્યાપકતા નદી પોતાના જળને સ્વચ્છ અને ઉપયોગી રાખવા માટે સતત ગતિશીલ રહે છે. વાદળાઓના નિર્માણ માટે અને પૃથ્વી પર વરસાદ વરસાવવા માટે સમુદ્ર પોતાના જળને સદા સમર્પિત કરતા રહેવાને પોતાનો ધર્મ માને છે.

વૃક્ષ ઘેરાયલાં વાદળોને વરસાવવામાં અને પર્યાવરણચક્રને સમતોલ રાખવાની જવાબદારી સતત નિભાવે છે. પ્રાણી વર્ગમાં પણ બધાં જ પ્રાણીઓ પોતાના વિશેષ ગુણધર્મને અપનાવીને રહે છે. આ ધર્મચક્રમાં ક્યાંક સહેજ પણ અવરોધ ઉત્પન્ન થઈ જાય તો સામૂહિક વિનાશની સ્થિતિ ઊભી થઈ શકે છે. તેથી જ એમ કહેવું ખોટું નથી કે આ જગત ધર્મના સિદ્ધાંતોના પાલન પર જે અવલંબિત છે.

મનુષ્યને સૃષ્ટિનું સર્વશ્રેષ્ઠ પ્રાણી માનવામાં આવે છે, પરંતુ સર્જનહારે તેની અંદરની ઈચ્છાશક્તિને પ્રબળ બનાવીને બે રસ્તા બનાવી દીધા છે. તેને એ બાબતમાં સ્વતંત્ર બનાવી દેવામાં આવ્યો છે કે તે ઇચ્છે તો અધોગામી પ્રવૃત્તિ અપનાવીને પશુતુલ્ય જીવન જીવે અથવા ઉર્ધ્વગામી જીવન પ્રવૃત્તિ અપનાવીને દેવોપમ અને સર્વશ્રેષ્ઠ જીવન જીવવાનું સ્વીકારે. તેથી વિવેકશીલતા જ મનુષ્યનો પરમ ધર્મ છે. આના આધારે તે સારાં નરસાંનો ભેદ પારખીને શ્રેષ્ઠતા અને મહાનતાના માર્ગ પર અગ્રેસર થાય છે. મનુષ્ય પોતાની વિવેકબુદ્ધિને આધારે જ જીવનનાં રહસ્યોને સમજે છે. શરીરનો પણ સ્વીકાર કરે છે. શરીર ઉપભોગ માટે મળ્યું છે, પરંતુ આત્મા આદર્શને જ અપનાવે છે. ઉપયોગ અને આદર્શ વચ્ચે સમતોલપણું જાળવવું તે જ ધર્મનું લક્ષ્ય છે. વિવેકની પરિણતિ છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો સદાચરણ, આદર્શવાદી વ્યક્તિત્વ જ ધર્મનો પ્રર્યાય છે.

માનવજીવનને દેવોપમ બનાવવા માટે ધર્મવિશેષણો તથા મહામનીષીઓએ અમુક સિદ્ધાંતો, દર્શનો પ્રતિપાદિત કર્યા છે. તેમણે એવો માર્ગ બતાવ્યો છે, જેનાથી મનુષ્ય વીજળીવેગે શ્રેષ્ઠતાની દિશામાં અગ્રેસર થઈ શકે છે. દરેક દેશ અને સમાજમાં આવી વ્યક્તિ થતી આવી છે. તે બધાએ ઘણુંખરું એક જેવા જ સિદ્ધાંતો સમગ્ર વિશ્વસમુદાય માટે રજૂ કર્યા છે. થોડી ઘણી વિભિન્નતાઓ માત્ર કર્મકાંડને લગતી છે. જે વિભિન્ન પરિસ્થિતિઓ અને સામાજિક સંરચનાને આધારે નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. તમામનો મુખ્ય ઉદ્દેશ એક જ છે.

આજે સંસારમાં મુખ્ય અગિયાર ધર્મ અથવા ધર્મમત છે. તે આ પ્રમાણે છે - જાપાનનો શિન્ટો મત, ચીનનો તાઓ મત, ચીનનો જ કૉન્ફ્યૂશિયસ મત, હિન્દુસ્તાનનો વૈદિત મત, બૌદ્ધ મત, શીખ મત, પારસી મત, યહૂદી મત, ખ્રિસ્તી મત તથા મુસલમાન મત, હકીકતમાં આ બધા એક જ ધર્મ સંદેશને વિભિન્ન રૂપે સમજાવવાનો પ્રયત્ન છે. આ બધા મત છે, સ્વયં ધર્મ નથી. ધર્મ તો મૂલતઃ મનુષ્યના મનુષ્યત્વમાં, તેની વિવેકશીલતામાં સમાયેલો છે. ધર્મનો વાસ્તવિક અર્થ છે - કર્તવ્યનિષ્ઠા, ઉત્કૃષ્ટ ચિંતન અને આદર્શ કર્તૃત્વ. આ જ સિદ્ધાંતોનું સમર્થન જુદી જુદી રીતે વિભિન્ન મતોના માધ્યમથી કરવામાં આવે છે.

જાપાનનો શિન્ટો મત પવિત્રતાને ધર્મનો મુખ્ય ગુણ માને છે. તેના મતાનુસાર નિશ્ચલતા પવિત્રતાનું મુખ્ય અંગ છે અને ઈશ્વરપ્રાપ્તિનો રાજમાર્ગ પણ. આ મતાનુસાર દૈનિક પ્રાર્થનાનો ભાવ આ પ્રમાણે નો છે - અમારી આંખો ભલે અપવિત્ર વસ્તુ જુએ, પરંતુ હે ભગવાન ! અમારા હૃદયમાં અપવિત્ર વાતોનો ઉદય ન થાય. અમારા કાન ભલે અપવિત્ર વાતો સાંભળે, પરંતુ અમારા હૃદયમાં અપવિત્રતાનો અનુભવ ન થાય, શિન્ટો સંપ્રદાયે પોતાની પૂજાવિધિમાં પણ મનોનિગ્રહ માટે ધ્યાન અને પવિત્રતા માટે મંત્રોચ્ચારનો સમાવેશ કયો છે.

તાઓ મત અનુસાર ઈશ્વરને પ્રાપ્ત કરવા માટે પવિત્રતા, વિનય, સંતોષ, કરુણા, પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યે દયા, સાચું જ્ઞાન અને આત્મસંયમ મુખ્ય માધ્યમ છે. તેની પ્રાપ્તિ માટે ધ્યાન અને પ્રાણાયામ ઉપયોગી ક્રિયાઓ છે.

તાઓ મતમાં લોકો માટે સંદેશ આ રીતે આપવામાં આવ્યો છે - "મારી પાસે ત્રણ વસ્તુઓ છે, જેને હું દૃઢતાપૂર્વક વાગોળતો રહું છું - સૌમ્યતા (દયાળુતા), મિતવ્યયતા તથા નમ્રતા".

કૉન્ફ્યૂશિયસ ચીનનાં સુવિખ્યાત ધર્મપ્રચારક તથા સિધ્ધપુરુષ થઈ ગયા છે. તેમણે પોતાના દર્શનમાં મુખ્યત્વે માનવજીવનને શ્રેષ્ઠતમ બનાવવાની જ વાત કરે છે. તેઓ મોટે ભાગે કહેતા - "જ્યારે તમે એ જ જાણતા નથી કે મનુષ્યની સેવા કેવી રીતે કરી શકાય તો તમે દેવોની સેવા વિશે કઈ રીતે પૂછી શકો છો ?" માનવમાત્ર માટે તેમનો એકમાત્ર સંદેશો એ હતો કે વૈયકિતક ઉન્નતિ એ જીવનનું લક્ષ્ય નથી, તે તો સામાજિક ઉન્નતિનું ફળ છે. તેમના મતાનુસાર પૂર્ણ ધર્મ એ છે કે જ્યારે તમે બહાર નીકળો ત્યારે દરેકને એમ માનીને મળો કે તે તમારો મહાન અતિથિ છે. તેમનું ઉપદેશામૃત એ હતું કે સદાચાર પ્રત્યે નિષ્ઠા અને સૌંદર્ય પ્રત્યે અનુરાગ હૃદયથી હોવો જોઈએ. મનુષ્યનું હૃદય દર્પણ જેવું હોવું જોઈએ, જેમાં દરેક વસ્તુનું પ્રતિબિંબ પડવા છતાં તેમાં ક્યાંય મલિનતા આવતી નથી.

વેદાંત દર્શન એ સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કરે છે કે મૂશતઃ આખું વિશ્વ એક છે જેને આ પરમાર્થનું દર્શન થઈ જાય છે. તેની દૃષ્ટિમાં સ્વાર્થ અને પરમાર્થમાં કોઈ ભેદ રહેતો નથી. આ દિવ્ય દૃષ્ટિની પરિણતિ બધામાં પોતાને અને પોતાનામાં બધાને જોવા રૂપે થાય છે. તેના હૃદયમાંથી 'આત્મવત્ સર્વભૂતેષ' 'વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્' નો અંતર્નાદ ગુંજવા લાગે છે. તે વ્યક્તિમાંથી સમષ્ટિ તરફ અગ્રસર થઈ જાય છે અને સહુના કલ્યાણમાં પોતાનું કલ્યાણ સમજવા લાગે છે. ત્યારે જ તો વૈદિક કાળના ઋષિઓએ આ ઘોષણા કરી હતી.

સર્વ ભવન્તુ સુખિનઃ સર્વ સન્તુ નિરામય : |

સર્વે ભદ્રાણિ પશ્યન્તુ મા કશ્ચિદ્ર દુખમાપ્નુયાત્ ॥

જે વ્યકિત આટલી પરમાર્થપરાયણ હશે તે અવશ્ય પવિત્ર હશે. તેનું જીવન આદર્શવાન હશે.

અથર્વવેદ (૩-૩૦-૧) ની ઉકિત અહીં ઉલ્લેખનીય છે.

સહૃદયં સાંમનસ્યમવિદ્વેષં કૃણોમિ વઃ |

અન્યો અન્યમભિ હર્યત વત્સં જામિવાધ્યા ॥

અર્થાત્ - હે મનુષ્યો ! મેં તમને સહૃદયી, બુધ્ધિમાન તથા દોષરહિત બનાવ્યા છે. તમે એકબીજા સાથે, ગાય પોતાના નવજાત વાછરડા સાથે વર્તે છે એવી રીતે વર્તો.

ભગવાન બુધ્ધે પોતાના જ જીવનને ઉદાહરણરૂપે રજૂ કરીને લોકોને પવિત્ર અને શ્રેષ્ઠ જીવન જીવવાની પ્રેરણા આપી હતી. તેમના મતાનુસાર આર્ષ સત્ય ચાર છે.- દુઃખ, દુઃખનું કારણ, દુઃખ નિવારણનો ઉપાય તથા દુઃખનું નિવારણ. દુઃખ નિવારણ માટે તેઓ તૃષ્ણાનો સર્વતોભાવે ત્યાગ કરવાનો સંદેશ આપે છે. તેમનું કહેવું હતું કે રાગ સમાન આગ નથી, દ્વેષ સમાનગ્રહ નથી, મોહ સમાનમળ નથી અને તૃષ્ણા સમાન અગમ નદી નથી. આથી બુધ્ધ હમેશા સદાચરણને જ મહત્વ આપતા હતા. તેમણે કહયું પણ હતું કે "ધર્મગ્રંથોના ગમે તેટલા પાઠ કરો, પરંતુ આળસને કારણે મનુષ્ય તદનુસાર આચરણ કરતો નથી તો બીજાની ગાયો ગણનાર ગોવાળની જેમ તે શ્રમણત્વ (બ્રાહ્મણત્વ)નો ભાગી બનતો નથી.

જેમ જૈન મતનો સિદ્ધાંત મુખ્યત્વે એ છે કે કોઈપણ કાર્યમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરવા માટે ત્રણ બાબતો જરૂરી છે - શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને ક્રિયા. જૈન શાસ્ત્રોમાં તેનો ઉલ્લેખ સમ્યક દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યકચરિત્ર તરીકે કર્યો છે.

ગુરુ નાનકદેવે શીખધર્મ રૂપી ઋષિપરંપરાની શુભારંભ કર્યો હતો અને ગુરુ ગોવિંદસિંહજીએ તેને પ્રગતિશીલ બનાવી હતી. તત્કાલીન રાષ્ટ્ર સમસ્યાને જોતાં ગુરુ ગોવિંદસિંહજીએ પ્રત્યેક અનુયાયીઓને રાષ્ટ્ર અને માનવતા માટે પોતાની આહુતિ, પોતાનું બલિદાન આપવાનું કહ્યું હતું. તે પરંપરાને આગળ પણ ચાલુ રાખવા માટે તેઓએ પ્રત્યેક શીખને શાસ્ત્રાદપિ શરાદપિનો, -માળા અને ભાલો- સાથે રાખવાનો, અનીતિ સામે હંમેશા ઝઝૂમતા રહેવાનો સંદેશ આપ્યો હતો.

પારસી ધર્મના પ્રવર્તક જરથુષ્ટ્ર હતા. તેમના દ્વારા પ્રતિપાદિત ધર્મનીતિનાં મુખ્ય ચરણ છે - હુમત અર્થાત્ ઉત્તમ વિચાર, હુખ્ત અર્થાત્ ઉત્તમ વચન અને હુશ્વર્ત અર્થાત્ ઉત્તમ કાર્ય. ઈશ્વરની સાક્ષી તથા પ્રેરક રૂપ માટે તેમણે અગ્નિનો સ્વીકાર કર્યો અને અગ્નિની જેમ પ્રખર, પ્રકાશવાન, ઉર્ધ્વગામી તથા પરોપકારી વૃત્તિવાળા બનવાની પ્રેરણા આપી.

યહૂદી મતનું મૂળ દર્શન એકેશ્વરવાદ, ઈશ્વરની પવિત્રતા તથા તેની નિરાકારતામાં સમાવિષ્ટ છે. દુનિયાના બે મુખ્ય મત - ખ્રિસ્તી અને ઇસ્લામ મત આમાંથી જ અસ્તિત્વમાં આવ્યા છે.

ખ્રિસ્તી મત અનુસાર પ્રેમ એ જ પરમેશ્વર છે. પ્રેમ જ પૂજા - આરાધના છે, તેની પરિણતિ છે - 'પરમાત્મા ! મને મારો માર્ગ બતાવ. મને મારા વિશેનું જ્ઞાન આપ અને સત્યમાર્ગે મને ચલાવ. મારી મુક્તિનો આધાર તું જ છે. મારા જ્ઞાનચક્ષુ ખોલી નાખ. જેથી હું તારી પ્રેમપૂર્ણ આશ્ચર્યજનક કૃતિઓને સમજી શકું.' ખ્રિસ્તી મતનો મૂળાધાર તો સ્વયં ઈસુખ્રિસ્ત છે, જેમણે માનવતા અને આદર્શ માટે પોતાનું બલિદાન આપી દીધું હતું.

ઇસ્લામ મતના સંસ્થાપક હજરત મહમ્મદે પ્રત્યેક મુસલમાનને સદાચારી અને કર્તવ્યપરાયણ બનવાનો ઉપદેશ જીવનભર આપ્યો. 'વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્' ની જેમ તેઓ પણ કહેતા કે દરેક મનુષ્ય અલ્લાહનો ખરાદી છે. ત્યારે જ તો તેઓ ફરીથી પણ એમ કહે છે કે "આવો ! તમે અને અમે સાથે મળીને આપણામાં રહેલી એકસરખી ચીજોનો મેળ કરી લઈએ."

આ હકીકતોને આધારે ધર્મના મૂળભૂત દર્શનમાં ક્યાંય કોઈ ભિન્નતા જોવા મળતી નથી. આજે ધાર્મિક માન્યતાઓના નામે થતા સંઘર્ષ તથા ખેંચતાણને અજ્ઞાનતાજન્ય કૃત્ય જ કહી શકાય. સૌથી મોટી વિડંબના એ જ છે કે લોકો પોતાના મતો તથા ધર્મપ્રવર્તકોના ગુણગાન ગાય છે, પરંતુ તેના દર્શન તથા આદર્શોને પોતાના જીવનમાં ઉતારી શકતા નથી.

જો ચિંતનમાં ઉત્કૃષ્ટતા, ચરિત્રમાં આદર્શવાદિતા તથા વ્યવહારમાં શાલીનતતાનો સમન્વય કરી શકાય તો ધર્મનું એવું સ્વરૂપ પ્રગટશે, જેમાં વિભેદ નહિ એકત્વ સ્થાપિત હશે. સંઘર્ષ નહિ, પરંતુ સર્વત્ર પ્રેમ, સહકાર ઉદારતા તથા સમર્પણનું સામ્રાજય હશે.

તમામ મત પોતાનું સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ રાખીને એક સર્વમાન્ય સાર્વભૌમિક કાર્યક્રમ બનાવીને હળીમળીને સભ્ય અને સુસંસ્કૃત સમાજના નિર્માણમાં સંલગ્ન અને એ આજની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે.

જ્ઞાનયજ્ઞમાં તમે પણ આહુતી આપો

સમસ્ત સંકટોનું એકમાત્ર કારણ છે - માનવીય દુર્બુદ્ધિ. જે ઉપાયથી દુર્બુદ્ધિને દૂર કરી સદ્બુદ્ધી સ્થપાય, તે જ માનવકલ્યાણનો તથા વિશ્વશાંતિનો સમાધાનકારક માર્ગ છે.

યુગઋષિ પરમપૂજ્ય પં. શ્રીરામ શર્મા આચાર્યજીએ વર્તમાન યુગની સમસ્યાના સમાધાન માટે હજારો પુસ્તકો લખ્યાં છે. આ પુસ્તકોને જન જનને વંચાવવા તે આજનો યુગધર્મ છે. પુસ્તક સૂચિ નીચેના સરનામે પત્ર લખીને નિ:શુલ્ક મંગાવો.

પ્રાપ્તિસ્થાન : ગાયત્રી જ્ઞાનપીઠ, જૂના વાડજ, અમદાવાદ ટે.નં. ૦૭૯ ૨૭૫૫૭૨૫૨

પ્રકાશન : યુગ નિર્માણ યોજના વિસ્તાર ટ્રસ્ટ, ગાયત્રી તપોભૂમિ, મથુરા-૩

ફોન : ૦૫૬૫-૨૫૩૦૧૨૮, ફેકસ : ૦૫૬૫-૨૫૩૦૨૦૦